LEESTAFEL.

Beknopte Handleiding bij de beoefening van de Balineesche taal, ten dienste van zendelingen en ambtenaren; door R. van Eck, zendeling op Bali. — Utrecht, Kemink en zoon; 1874.

Deze Handleiding die de Schrijver met zooveel bescheidenheid aan alle belangstellenden aanbiedt, begroeten we als de eerste poging om de Balineesche spraakkunst in hoofdtrekken bekend te maken. Achter de spraakkunst, die in 61 bladzijden behandeld wordt, volgt een leesboek, ook 61 bl. in omvang. 't Leesboek bevat stukken in proza en poëzie; brieven, een vonnis, een eedsformulier; verhalende gedichten, benevens korte aantekeningen. De reden dat de Heer van Eck geen woordenlijstje aan de Handleiding heeft toegevoegd, zal wel daarin liggen dat hij 't boek niet te omvangrijk wilde maken, en dat hij enkele dier stukken reeds elders vertaald heeft. Ook vernemen wij dat hij bezig is met het vervaardigen van een Balineesch woordenboek.

Te recht doet de Schr. op bl. 2, vgg. uitkomen dat het Balineesch een mengsel is van ouder Javaansch en inheemsche bestanddeelen. Reeds Dr. van der Tuuk heeft in zijne „Brieven over Balineesch en Kawi,“ die indertijd in deze Bijdragen verschenen, dat gemengde karakter van de taal der Balineezers in 't licht gesteld. Van hetgeen de Schr. op bl. 3 als echt Balineesch opgeeft, bijv. *těḍasih*, ring, *prahu*, zal nog wel 't een en ander ontleend wezen: ring is bepaald oud-javaansch; zoo ook *těḍasih* en *prahu*, welk laatste in 't *Bhoma-kâwya* voorkomt.

Voor een „eigen letterschrift“, zooals de Schr. zich op bl. 8 uitdrukt, zouden we liever zeggen „eene eenigszins afwijkende hand“, want het Balineesche schrift lijkt meer op 't gewone Javaansche, dan 't Fransche op 't Hollandsche. Nu zal men

toch wel niet zeggen dat de Franschen een ander letterschrift bezigen. De spitse vorm van de Balineesche letters is een natuurlijk gevolg van hun schrijfmateriaal. Eigenaardigheden in spelling zijn natuurlijk geheel onafhankelijk van wat men noemt letterschrift. Als men Balineesche teksten eenmaal gaat drukken, zal men geen andere letters behoeven dan de Javaansche drukletters. — We hebben bij deze kleinigheid langer stilgestaan, omdat het van eenig belang is te doen uitkomen dat Balineezen en Javanen in hun schrift dezelfde afwijkingen vertoonen van het op Java gebruikelijke omstreeks 1400 na Chr. Nog lang na dien tijd moet er dus geestelijk verkeer bestaan hebben tusschen de uitgeweken Javanen en een deel althans der op Java achtergeblevene. Het is niet waarschijnlijk dat de Islâm na den val van Majapahit zulke snelle vorderingen gemaakt heeft op oostelijk Java, dat geloofshaat alle verkeer tusschen Bali en Java zou gestremd hebben.

Op bl. 93, Aanteekening 4, is eene misstelling ingeslopen; de Çaka-jaartelling begint niet, zooals er gedrukt staat, 78 vóór Christus, maar na Christus.

Wij hopen dat de Heer van Eck de werken die hij onder handen heeft voorspoedig moge ten einde brengen, en in afwachting daarvan, zijn wij hem erkentelijk voor hetgeen hij door zijne Handleiding nu reeds heeft bijgedragen om de studie van 't Balineesch te vereenvoudigen.

Leiden, Febr. '74

H. KERN.

KOLONIALE BIBLIOGRAPHIE (1).

I.

Dank zij het letterkundig verkeer dat het Koninklijk Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië met buitenlandsche genootschappen onderhoudt, ziet het zich meermalen in het bezit gesteld van werken, die hier te lande weinig bekend zijn en waarvan de aanschaffing niet dan met eenige moeite en opofferingen gepaard gaat. Zoo werd zijne bibliotheek nog onlangs verrijkt met eene niet onbelangrijke bezending van de North China Branch of the Royal Asiatic

(1) Onder dezen titel stellen wij ons voor van tijd tot tijd verslag te geven van hetgeen op dit terrein wordt uitgegeven en nog kan en moet verricht worden.

Society, waaronder een catalogus der boekerij ⁽¹⁾, waarop wel met een paar woorden de aandacht mag gevestigd worden.

Die voor eenige jaren iets van de boekerij van dezen tak der Royal Asiatic Society wilde weten of daarin nasporingen doen, kon in het Verslag van het Bestuur over het jaar 1865 eene gedrukte lijst van haren inhoud vinden; voorts was er in handschrift aanwezig een catalogus der boekverzameling van Alex. Wylie, terwijl het geheugen van den bibliothecaris den bezoekers eene gewenschte hulp aanbood. In de lang gevoelde behoefte aan een gedrukten catalogus werd onlangs door den bibliothecaris, Henri Cordier, voorzien.

In zijn voor ons liggenden arbeid is opgenomen en beschreven 't geen het genootschap zelf verzameld heeft en de boekerij van Alex. Wylie, "the nucleus", gelijk het heet, "of a good series of works on China": deze laatste, gevoegd bij den reeds aanwezigen schat, vormt eene verzameling van "standard works" over het Oosten ten getale van bijna 1.300 deelen. Onder dit getal, waaronder 718 van Wylie's bibliotheek, welke op de verschillende vakken van wetenschap betrekking hebben, zijn niet begrepen de 1.023 uitsluitend Chineesche werken van dien geleerde en de geschriften van geleerde genootschappen en periodieke werken, welke een der meest omvangrijke deelen der boekerij vormen. Van geringe beteekenis zijn de afdeelingen, bevattende de werken over godsdienst, rechtsgeleerdheid, staat- en staathuishoudkundige, wis-, natuur- en geneeskundige wetenschappen, wijsbegeerte en zedekunde, terwijl de vakken: taal- en letterkunde, romans, dichtkunst en tooneel beter zijn vertegenwoordigd. Van deze rubrieken geldt inzonderheid wat H. Cordier met opzicht tot de geheele verzameling schreef: "However valuable this collection may be, its deficiency is very great; and a many a volume which an Orientalist ought to find is sought in vain through the pages of the Catalogue." Belangrijker daarentegen is de afdeeling voor aardrijkskunde, reizen en geschiedenis: zij telt 449 nummers, terwijl het getal werken in de overige genoemde vakken slechts 272 bedraagt.

De geheele catalogus is systematisch ingericht met een alphabetischen index en een tweetal bijlagen, waarvan de eene de

(1) A catalogue of the Library of the North China Branch of the Royal Asiatic Society (including the Library of Alex. Wylie, Esq.). Systematically classed, Bij Henri Cordier, Shanghai, 1872, in 8o.

lijst der kaartenverzameling bevat, en de andere eene opsomming van 48 zoowel vertaalde als oorspronkelijke Chineesche werken, waarvan het meerendeel ettelijke, enkele zelfs 100, 110, 120, 200 deelen bevatten. Bij de beschrijving van een overgroot getal werken worden soms uitvoerige aantekeningen gevoegd, waardoor de waarde van den Catalogus stijgt, vooral voor hen, die zich met de koloniale bibliographie bezig houden.

Met 't oog op het oord, waarin de North China Branch of the Royal Asiatic Society is gevestigd, is het licht verklaarbaar dat in zijne boekerij werken op China en Chineesche toestanden betrekkelijk, de overhand hebben. Kan men uit den beschreven catalogus de waarde daarvan gemakkelijk bepalen: zelden werd er eene zoo rijke verzameling van geschriften over China aangeboden als die, welke een gedeelte uitmaakte van de bibliotheek van wijlen den geleerden G. Pauthier en den 16en December 11. te Parijs onder den hamer werd gebracht. Men behoeft slechts den verkoopcatalogus ⁽¹⁾, welke door den boekhandelaar der Aziatische genootschappen van Parijs, Calcutta, New-Haven en Shanghai, Ernest Leroux, is opgemaakt, te doorbladeren, om zich van den rijkdom der aangeboden bibliotheek te overtuigen. Op 89 bladzijden druks vindt men 364 nummers, systematisch geordend, opgegeven. Bij inzage daarvan is men inderdaad verlegen waaraan den voorrang te geven: aan de uitgaven der heilige boeken, o. a. de 13, 7, 5 King (Chi san king tchou sou, King ting tsi king, Ou king Ssé tsé chou), aan de werken der tien oude wijsgeeren, van Tchou-Hi, e. a., aan de juridische, geographische en historische geschriften, dan wel aan de prachtige beschrijving van het Keizerlijk Museum van Oudheden te Peking en andere werken van kunst en smaak, aan de uiterst zeldzame verzameling van Chineesche woordenboeken, waarvan enkele zelfs in China bijna onvindbaar zijn (o. a. Ou tche yun fou), voorts chrestomathieën en encyclopedieën, of eindelijk aan den in Europa voor 't eerst ten verkoop aangeboden algemeenen catalogus van de rijke bibliotheek van Khien-Loung. Na de opsomming van deze en andere merkwaardige schatten volgt eene lijst van werken van Europeesche geleerden, van Gonçalves, Premare, Fourmont, Callery, Rémusat, Wylie, Morrison, Medhurst, e. a., terwijl van de

(1) Bibliothèque Chinoise. Catalogue des livres chinois composant la bibliothèque de feu M. G. Pauthier. Paris, 1873. in 8o.

handschriften, onder meer, de aandacht trekt het fransch-chineesch woordenboek van d'Incarville, te Peking bewerkt gedurende de jaren 1732—1752, 1,362 blz. in 4°., op 2 kolommen beschreven, en afkomstig van Sir Georges Staunton, die het zich te Peking had verschaft, waarheen hij het gezantschap van Lord Macartney bij den keizer Khien-Loung had vergezeld. Eveneens is voor den beoefenaar der Oostersche kerkgeschiedenis niet van belang ontbloot de verzameling zoowel van oorspronkelijke als afgeschreven stukken betreffende den strijd tusschen de Jezuïten en de Dominicanen in China omtrent de vereering door de Chineezen van hunne voorouders en van Confucius.

Te recht mocht de auctionaris er op wijzen, dat de zoo beroemde boekerij van Klaproth geene zulke kostbare werken bevatte als onderscheidene nummers van Pauthier's collectie, welke zelfs in de groote bibliotheken van Europa gemist worden. Hij begreep dan ook bij de bewerking van den catalogus zich niet alleen te moeten bepalen tot eene eenvoudige opgave van de titels der werken, maar ze telkens ook met aantekeningen te verrijken. Daartoe was hij in staat gesteld door de ter zijne beschikking gestelde handschriftelijke beschrijving van Pauthier zelve van zijne voornaamste Chineesche werken, van die, welke hij naar de wereldtentoonstelling van 1867 had gezonden; waren enkele der aantekeningen door dien geleerde voor het „*Journal Asiatique*” bestemd, we vinden ze in den catalogus bij de werken, waarop ze betrekking hebben, in haar geheel in het licht gegeven; en wat voorts de aantekeningen betreft, welke bij 't meerendeel der overige gecatalogiseerde werken zijn gevoegd, ze zijn ontleend aan vele niet onbelangrijke studiën over Chineesche bibliographie, aan de „*Notes on Chinese literature*” van A. Wylie, aan Landresse's „*Catalogue de la Bibliothèque chinoise de Klaproth*” en aan de talrijke bibliographische noten van Pauthier zelve, deels in de door hem uitgegeven werken, deels nog in handschrift achtergelaten.

Eindelijk gaat aan den catalogus een levensbericht van G. Pauthier vooraf van de hand des heeren L. X. de Ricard, dat 20 bladzijden vult, en eene allernauwkeurigste — tot dusver zeker de volledigste — lijst geeft van al de werken van den ijverigen geleerde gedurende zijne langdurige wetenschappelijke loopbaan, terwijl tevens in herinnering wordt gebracht het in het Juli-nummer (1873) van het „*Journal Asiatique*” voorkomend zinnrijk oordeel door E. Renan over Pauthier geveld.

Wij twijfelen er niet aan of door dit een en ander is aan Leroux's catalogus van Pauthier's bibliotheek, ook na den plaats gehad hebbenden verkoop er van, eene blijvende waarde verzekerd. Zal de raadpleging er van voor Orientalisten goede diensten bewijzen, inzonderheid voor den bibliograaf kan zij eene niet geringe hulp aanbieden.

Zoo iemand, dan mag zeker deze laatste allerminst zich er over beklagen, dat zijn studievak in den laatsten tijd verwaarloosd wordt. Telkens worden hem min of meer belangrijke bouwstoffen geleverd. Ook in ons land. Nog onlangs door den boekhandelaar Martinus Nijhoff in den door hem uitgegeven *«Catalogus van boeken gedrukt in de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen. 's Gravenhage, 1873. in 8o.»* Op de laatste bijvoeging zij vooral de aandacht gevestigd. Tot dusver bestond er geene lijst van in O. I. gedrukte werken. Vreemd genoeg! Veel en velerlei heeft daar in den loop des tijds het licht gezien. Eene vluchtige inzage van den catalogus geeft daarvan eenig denkbeeld. Men vindt er *«bij vele belangrijke werken, ook een aantal kleine minder beduidende brochures, verslagen van inrichtingen, enz.; »* ze zijn *«allen opgenomen voornamelijk om het bestaan dezer inrichtingen, enz., die hier te lande weinig of niet bekend zijn, te constateeren. Deze onbekendheid strekt zich intusschen ook uit over vele meer belangrijke werken hier voorkomende, en over een nog grooter aantal misschien die, in onze O. I. bezittingen gedrukt, hier niet voorkomen.»* Is die onbekendheid met veel wat de Indische pers geleverd heeft en levert na onze heerschappij van meer dan twee en een halve eeuw niet licht verschoonbaar, wij noemen het met den heer Nijhoff een gelukkig verschijnsel, dat *«in den laatsten tijd hierin wel eenige verbetering wordt waargenomen;»* en moet het wellicht worden toegegeven, dat, naar het schijnt, *«het meerendeel der schrijvers en uitgevers in onze overzeesche bezittingen er zeer weinig belang in stelt dat hunne uitgaven in het moederland bekend worden»,* het is onze plicht en roeping tevens de oorzaak van dat verschijnsel op te sporen, en mocht er misverstand zijn, het uit den weg te ruimen, met het ernstig streven onzerzijds om met alle ons ten dienste staande middelen te weten te komen, welk aandeel Indië aan de koloniale litteratuur heeft gehad en heeft.

Door de samenstelling van zijn catalogus heeft Martinus Nijhoff daarvoor eene welkome bijdrage geleverd. In alphabetische orde

worden ons 297 nummers van in Indië gedrukte werken aangeboden. Een beduidend cijfer, wanneer men let op 't feit, dat al de vermelde geschriften bij den boekhandelaar zelveu „voorhanden en voor de daarbij gestelde prijzen te bekomen“ zijn. Het vertegenwoordigt echter — 't behoeft wel geen nader betoog — slechts een gering deel van 't geen de Indische pers ons achter-eenvolgens geschonken heeft en schenkt. Hiervan meer dan eenig ander overtuigd, wilde de heer Nijhoff dan ook zijn arbeid „beschouwd hebben als niet meer dan eene *eerste proeve* van Nederlandsch-Indische bibliographie.“ Als zoodanig aanvaarden wij ze dankbaar; zij is eene bron voor hem, die voldoen wil aan een wensch, op de vervulling waarvan wij, reeds vijf jaren geleden, elders (1) met kracht hebben aangedrongen: het leveren namelijk eener koloniale bibliographie.

In afwachting, of liever ter voorbereiding daarvan zou een ander werk van groot nut zijn en tevens alleszins bereikbaar. Tot dusver bezitten we slechts eene aanwijzing van de schatten van enkele Indische boekerijen, zooals o. a. die van het Bata-viaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en de Algemeene Secretarie, te Batavia, van het Departement van Koloniën, het Indisch Genootschap en het Koninklijk Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van N. I. hier te lande. Men verzamele de titels van al de koloniale geschriften dier instellingen, voege daarbij hetgeen in andere openbare bibliotheken, ook in die van letterkundige genootschappen en instellingen op het gebied der koloniale litteratuur wordt aangetroffen en ver-eenige dan een en ander in één goed geordenden catalogus. Daar echter de koloniale geschriften in de tot heden uitgegeven catalogi uit een bibliographisch oogpunt niet alleszins juist beschreven zijn, neme men liever voor zijn arbeid de verzameling der Koninklijke Bibliotheek of de boekerij der Leidsche Hoogeschool, tevens die der Rijksinstelling voor het onderwijs in de Indische taal-, land- en volkenkunde, tot uitgangspunt; en wel deze 't allereerst om deze reden vooral, dat zij zoowel met op-zicht tot de afzonderlijke werken als tot de brochuren-litteratuur en in sommige vakken, b. v. reizen, de geschiedenis der Compagnie, taal-, land- en volkenkunde, een tal van geschriften bevatten, die betrekkelijk schaarsch zijn en elders te vergeefs worden gezocht. De catalogiseering van de Indische afdeeling dezer rijke

(1) Zie Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië. 1869, II, 401.

verzamelingen ga vooraf: men raadplege voorts de schatten, die in andere boekerijen worden gevonden, en terwijl men hetgeen ook elders voorkomt met een bijzonder teeken aanwijst, beschrijve men het meerdere en vereenige het dan met 't reeds aanwezige te zijner tijd tot één geheel. Door zulk een catalogus of bibliographie zou men tot de wetenschap geraken, welke koloniale geschriften hier te lande en elders, bepaaldelijk in Indië, aanwezig zijn en waar zij geraadpleegd konden worden; tevens zou daardoor eene gelegenheid te meer worden aangeboden om den omvang der koloniale litteratuur te beoordeelen.

Den Haag, 2 Maart 1874.

DR. T. C. L. WIJNMALEN.